

(Groot)ouders over de echtscheiding van hun zoon of dochter

Maaïke Jappens¹ , Jan Van Bavel^{1,2}

¹ Vrije Universiteit Brussel ² Katholieke Universiteit Leuven

Abstract

Op basis van de antwoorden van meer dan 1300 respondenten die deelnamen in de studie ‘Scheiding in Vlaanderen’, onderzoeken we hoe ouders ermee omgaan als hun zoon of dochter een echtscheiding doormaakt. De resultaten maken duidelijk dat de impact van een echtscheiding verder reikt dan ex-partners en hun kinderen. De meeste ouders verleenden hun zoon of dochter steun tijdens de echtscheiding, zowel emotioneel, praktisch als financieel. Een meerderheid van de ouders vond een echtscheiding in de gegeven omstandigheden het beste voor zoon of dochter, maar sommigen keurden de echtscheiding af of deden pogingen tot verzoening. Indien er kleinkinderen aanwezig waren, maakten vooral grootouders van vaderskant zich zorgen over de nadelen voor hen. De echtscheiding viel behoorlijk wat ouders zwaar. Dit beterde na verloop van tijd, maar sommigen hadden het ook vele jaren na de echtscheiding nog moeilijk, vooral als het om een gescheiden zoon ging en als er kleinkinderen bij betrokken waren.

1 INLEIDING

Een echtscheiding is meestal een ingrijpende gebeurtenis voor de ex-partners en hun kinderen, wiens leven op verschillende domeinen hertekend wordt (Amato 2000; Van Peer 2007; Mortelmans e.a. 2011). Maar als twee personen scheiden, zijn meestal hun ouders ook op één of andere manier betrokken partij.

Ouders kunnen een belangrijke bron van steun en stabiliteit zijn voor hun kinderen en kleinkinderen tijdens en na een echtscheiding (Bridges e.a. 2007; Butler e.a. 2002; Coall & Hertwig 2011; Ferguson 2004; Henderson e.a. 2009; Lussier e.a. 2002; Szinovacz 1998; Robinson e.a. 2009). Langs de andere kant kan een echtscheiding de familie ook onder druk zetten

(Dykstra 1997; Mahne & Huxhold 2012; Silverstein & Giarusso 2010; Van Peer 2007).

Terwijl veel studies zich richten op de beleving en de gevolgen van een echtscheiding voor ex-partners en kinderen, blijven hun ouders veelal onderbelicht. Voor Vlaanderen bestonden er tot nu toe praktisch geen gegevens ter zake. Dankzij de data van het project ‘Scheiding in Vlaanderen’ (SiV), waarbij gehuwde en gescheiden respondenten én hun ouders en kinderen bevroegd werden, kwam daar verandering in.

Eerder onderzoek op basis van SiV-data toonde aan dat, vergeleken met gehuwden, gescheidenen meer contact hebben met hun ouders. Dit is vooral het geval bij mannen, als er geen

nieuwe partner aanwezig is en als er jonge kinderen in huis wonen (Jappens e.a. 2011; Van Rossem e.a. 2014). SiV-onderzoek toonde ook aan dat veel ouders hun kleinkinderen minder frequent zien als hun kind gescheiden is. Sommigen verliezen zelfs alle contact. Ook dit geldt vooral in het geval van een gescheiden zoon, omdat de meeste Vlaamse kinderen na een echtscheiding bij hun moeder wonen en de grootouders van vaderskant minder vaak de gelegenheid hebben om de kleinkinderen te zien. Andere grootouders zien hun kleinkinderen juist vaker na de ouderlijke echtscheiding, vooral als het kleinkind (grotendeels) bij hun gescheiden zoon of dochter verblijft. In dat geval springen de ouders wellicht meer in bij de zorg en opvoeding van hun kleinkinderen (Jappens & Van Bavel 2012a; 2013).

In deze paper gaan we na wat er bij de ouders zelf leeft als hun zoon of dochter een echtscheiding doormaakt. Hoe reageren ze? Hoe moeilijk hebben ze het ermee als hun kind gaat scheiden, en verandert dit na verloop van tijd? Steunen ze hun kind tijdens de echtscheiding,

en op welke manieren? Bovendien gaan we na of moeders anders omgaan met de echtscheiding van hun kind dan vaders, en of de beleving verschilt wanneer het om de echtscheiding van een zoon of dochter gaat, en wanneer er kleinkinderen bij betrokken zijn.

2 DATA EN METHODE

We gebruiken data van de survey 'Scheiding in Vlaanderen' (SiV). Het SiV-onderzoek verzamelde informatie over huwen, scheiden en de uiteenlopende gevolgen daarvan bij beide (ex-)partners uit eerste huwelijken, een kind, een ouder en een eventuele nieuwe partner van deze (ex-)partners. Als multi-actoreenheden werd een representatieve steekproef van referentieweduwelijken geselecteerd uit het Belgische Rijksregister. De steekproef werd zo samengesteld dat huwelijken die eindigden in een echtscheiding oververtegenwoordigd zijn. In totaal werden 6470 (ex-)partners bevraagd via een persoonlijk interview.

Over het onderzoek Scheiding in Vlaanderen (SiV)

SiV-data zijn afkomstig van het onderzoek "Scheiding in Vlaanderen". In dit onderzoek werd via een interview informatie verzameld bij beide partners van eerste huwelijken die afgesloten zijn tussen 1971 en 2008 en intussen al dan niet ontbonden zijn. Ook een kind, een ouder en een eventuele nieuwe partner van deze personen werden indien mogelijk bevraagd. Zij kregen een schriftelijke vragenlijst of websurvey aangeboden. De gegevens zijn verzameld in de periode van september 2009 tot december 2010.

12110 van alle 26376 gecontacteerde personen konden bevraagd worden wat een totale respons van 46% oplevert voor deze multi-actorstudie over huwelijk en echtscheiding. Gedetailleerde informatie over dit onderzoek en deze dataverzameling vindt u op www.scheidinginvlaanderen.be en in het boek: Mortelmans Dimitri, Passteels Inge, Bracke Piet, Matthijs Koen, Van Bavel Jan, Van Peer Christine (2011) *Scheiding in Vlaanderen*. ISBN 978-90-334-8586-2 - Leuven: Acco, 355 p.

Per deelnemende (ex)-partner werd indien mogelijk ook een ouder geselecteerd. Indien beide ouders nog in leven waren op het moment van het interview, werd een ad random selectie gemaakt tussen beide ouders. Indien één van beide ouders overleden was, werd de andere ouder geselecteerd. Gelet op de hogere levensverwachting van vrouwen, bevatte de bruto-steekproef van ouders daarom meer moeders dan vaders. Tijdens het interview werd aan de (ex-)partner het adres gevraagd van de geselecteerde ouder, die nadien een postenquête (indien gewenst ook digitaal in te vullen) in de bus kreeg. Dit leverde een respons op van 2203 ouders. Ongeveer een derde van de deelnemende ouders had een zoon of dochter in een intact referentiehuis, bij ongeveer twee derde was de zoon of dochter gescheiden uit dat referentiehuis (Mortelmans e.a. 2011).

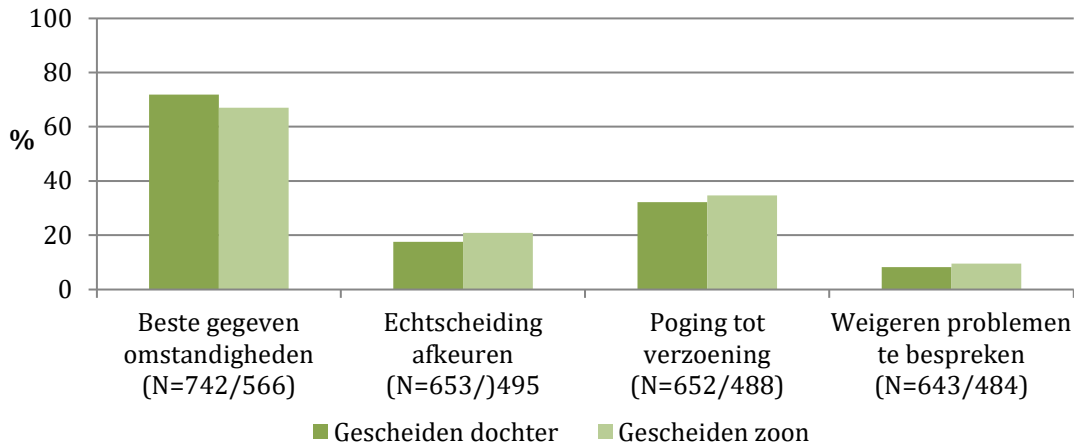
We willen nog even stilstaan bij het multi-actordesign van de SiV-studie en een mogelijke valkuil bij het gebruik van de data die verkregen werd bij de ouders. We kunnen namelijk een selectieve uitval van respondenten verwachten. De adressen van de geselecteerde ouders werden verkregen via de deelnemende partners. Dat betekent dat sommige volwassen kinderen die een slechte relatie of geen contact meer hebben met de ouder in kwestie geen adres willen of kunnen doorgeven, waardoor die ouder niet gecontacteerd kan worden. Ook bij de gecontacteerde ouders zelf verwachten we meer weigeringen om deel te nemen bij wie een minder goede relatie heeft met zoon of dochter. Bij de interpretatie van onze resultaten moeten we rekening houden met de mogelijke selectieve uitval.

Voor de analyses in deze paper selecteerden we de ouders van wie het volwassen kind gescheiden is uit het referentiehuis. Voor de vragen over kleinkinderen, selecteerden we

alle ouders van wie de gescheiden zoon of dochter één of meerdere kinderen heeft uit het referentiehuis. We koppelden de data verstrekt door de ouders aan die van hun deelnemende zoon of dochter. Onze steekproef telt in totaal 1397 ouders, waarvan 617 ouders van een gescheiden zoon en 780 van een gescheiden dochter. Omdat de data bij de ouders verzameld zijn via een schriftelijke vragenlijst, kregen we af te rekenen met ontbrekende antwoorden op sommige vragen. In de verschillende analyses werden steeds de respondenten met ontbrekende informatie over de gebruikte variabelen geweerd.

De ouders beantwoordden verschillende vragen over de echtscheiding van hun zoon of dochter en hoe moeilijk ze het ermee hadden/hebben, hoe ze destijds gereageerd hebben, en op welke manier ze hun zoon of dochter ondersteund hebben. We tonen de resultaten van deze vragen telkens eerst in een grafiek, waarbij we een onderscheid maken tussen ouders van een gescheiden zoon en ouders van een gescheiden dochter. Daarna bekijken we de antwoorden ook in hun samenhang met verschillende andere factoren die een rol kunnen spelen in het omgaan met de echtscheiding van het volwassen kind. Wat de eigenschappen van de ouder zelf betreft, houden we rekening met de leeftijd, het geslacht, het opleidingsniveau, een eventuele echtscheiding en de partnerstatus, en de subjectieve gezondheid. Wat het volwassen kind betreft, nemen we het geslacht en de leeftijd op, het aantal jaren dat de echtscheiding achter de rug ligt, en of er al dan niet kleinkinderen bij betrokken waren. Bijlage 1 geeft de beschrijving en verdeling van deze variabelen die in de multivariate analyses worden opgenomen.

Figuur 1 Ouders die akkoord gaan met volgende uitspraken over hun reactie op de echtscheiding van hun zoon of dochter (%)

3 RESULTATEN

3.1 DE REACTIE OP DE ECHEIDING VAN ZON OF DOCHTER

We vroegen in de SiV-survey hoe ouders gereageerd hebben op de echtscheiding van hun zoon of dochter. Voor volgende uitspraken konden ze aangeven in welke mate ze ermee akkoord waren:

- Ik vond een echtscheiding in de gegeven omstandigheden het beste voor mijn zoon/dochter
- Ik keurde een echtscheiding af
- Ik deed pogingen tot verzoening
- Ik weigerde de echtscheidingsproblemen van mijn zoon/dochter te bespreken

In figuur 1 tonen we per uitspraak het percentage ouders dat antwoordde (helemaal) akkoord te gaan. Ongeveer 70 percent van de ouders vond een echtscheiding in de gegeven omstandigheden het beste voor zoon of dochter,

terwijl bijna 20 percent de echtscheiding afkeurde. Meer dan 30 percent van de ouders deed pogingen tot verzoening wanneer het kind ging scheiden. Een kleine 10 percent weigerde de echtscheidingsproblemen van zoon of dochter te bespreken. De ouders verschilden amper in hun reacties naargelang het om de echtscheiding van een zoon dan wel een dochter ging. Ook in multivariate analyses (tabel 1), waarin we controleren voor verscheidene eigenschappen van ouders en kinderen, vonden we weinig significante verschillen naar bijvoorbeeld geslacht, leeftijd of de aanwezigheid van kleinkinderen in het stukgelopen huwelijk.

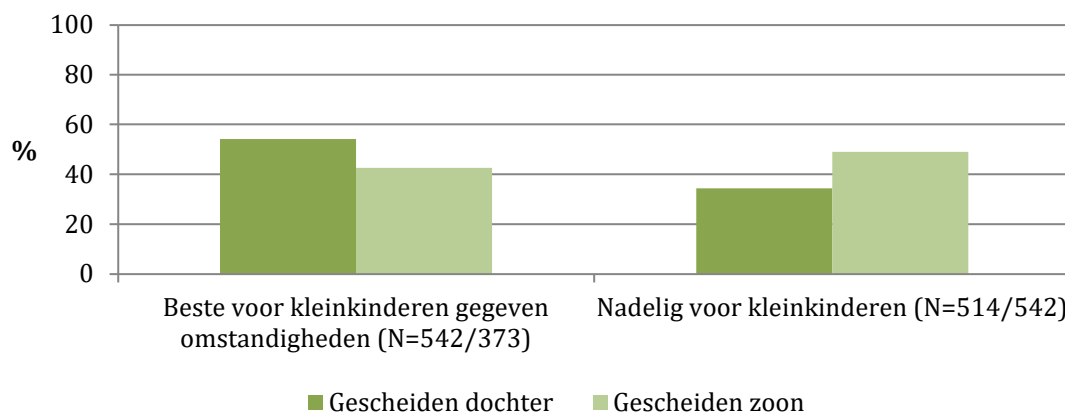
Indien de zoon of dochter minstens één kind had uit het gebroken huwelijk, kregen de ouders ook twee vragen over hun reactie op de echtscheiding met betrekking tot de kleinkinderen:

- Ik vond een echtscheiding in de gegeven omstandigheden het beste voor mijn kleinkind(eren)
- Ik vond een echtscheiding nadelig voor mijn kleinkind(eren)

Figuur 2 presenteert de antwoorden. Terwijl 70 percent een echtscheiding in de gegeven omstandigheden het beste vond voor de zoon of dochter zelf, vond minder dan de helft van de ouders dat die echtscheiding de beste oplossing was voor de kleinkinderen. Ongeveer 40 percent zei de echtscheiding nadelig te vinden voor de kleinkinderen. Hier zien we wel een duidelijk verschil tussen ouders van een gescheiden zoon en ouders van een gescheiden dochter, wat ook wordt bevestigd in multivariate analyses. Wanneer het om de kinderen van een zoon gaat, vonden minder ouders de echtscheiding de beste keuze gegeven de omstandigheden, en zagen meer grootouders nadelen voor de kleinkinderen. Mogelijk kan dit verschil ook verklaard worden door het feit dat de kinderen na de echtscheiding vaker bij de moeder bleven, waardoor vooral de vader en de groot-

(Jappens & Van Bavel 2012a; 2012b). In het SiV-onderzoek kennen we de verblijfsregeling voor slechts één geselecteerd kleinkind uit het stukgelopen huwelijk. Enkele extra analyses (niet in tabel) met deze variabele bevestigen dat die inderdaad een rol speelt: vooral in vaak voorkomende situatie waar het geselecteerde kleinkind bij de gescheiden moeder verblijft, vonden grootouders van vaderskant de echtscheiding nadeliger voor hun kleinkinderen dan grootouders van moederskant. Als het kind daarentegen een regeling van verblijfsco-ouderschap volgt of bij de vader woont, zagen de grootouders van moederskant meer nadelen.

Figuur 2 Ouders die akkoord gaan met volgende uitspraken over hun reactie op de echtscheiding van hun zoon of dochter (%)

ouders van vaderskant hen minder vaak zien

Tabel 1 Logistische regressie van het al dan niet akkoord gaan met volgende uitspraken over reactie op de echtscheiding van zoon of dochter (odds ratio en significantieniveau)

	Beste gegeven om- standigheden	Echtscheiding afkeuren	Poging tot verzoening
Constante	3,22	0,08 **	0,31
Eigenschappen ouder			
Vrouw	0,96	0,95	1,20
Leeftijd	0,99	0,99	1,01
Ooit gescheiden	1,11	0,70	0,84
Woont met partner	1,10	1,00	1,35
Opleidingsniveau (ref.=laag)			
midden	0,86	0,98	1,11
hoog	1,11	0,82	1,23
Slechte gezondheid	0,64	1,81	0,87
Eigenschappen gescheiden kind			
Dochter	1,10	1,17	1,00
Kleinkinderen	0,72	1,36	1,40
Dochter * kleinkinderen	1,25	0,67	0,89
Leeftijd	1,01	1,04	0,97
Jaren sinds scheiding	1,00	0,98	1,01
N	1129	1002	992
Nagelkerke R	0,01	0,02	0,02
	Weigeren proble- men te bespreken	Beste voor kleinkinderen	Nadelig voor kleinkinderen
(vervolg)			
Constante	0,09 *	0,37	0,63
Eigenschappen ouder			
Vrouw	0,68	0,83	0,84
Leeftijd	1,02	1,00	1,00
Ooit gescheiden	0,56	1,08	0,80
Woont met partner	0,55 *	0,89	1,56 *
Opleidingsniveau (ref.=laag)			
midden	0,44 *	0,80	0,82
hoog	0,57	0,75	0,69
Slechte gezondheid	1,30	0,55	1,69
Eigenschappen gescheiden kind			
Dochter	0,95	1,62 **	0,58 ***
Kleinkinderen	0,83		
Dochter * kleinkinderen	0,95		
Leeftijd	0,99	1,03	1,01
Jaren sinds scheiding	0,98	0,99	0,99
N	983	795	770
Nagelkerke R	0,05	0,03	0,10

Bron: Scheiding in Vlaanderen, 2009-2010

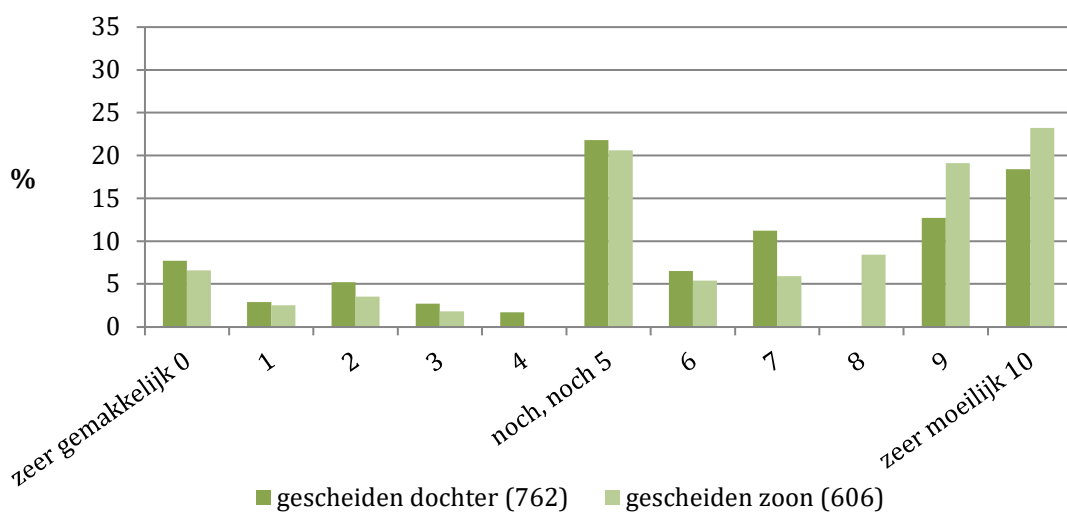
*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001

3.2 DE VERWERKING VAN DE ECHTSCHEIDING VAN ZOON OF DOCHTER

In de SiV-vragenlijst werd aan de ouders gevraagd om op een schaal van 0 tot en met 10 aan te geven hoe moeilijk ze het destijds hadden met het feit dat hun zoon of dochter en diens ex-partner uit elkaar gingen, en hoe moeilijk ze het er op het moment van het invullen van de vragenlijst nog mee hadden. De resultaten van beide vragen worden weergegeven in figuur 3 en 4, telkens afzonderlijk voor ouders van een gescheiden dochter en ouders van een gescheiden zoon. We zien dat behoorlijke percentages ouders het destijds best moeilijk hadden met de echtscheiding (figuur 3). Dit is bovendien vaker het geval voor een gescheiden zoon dan voor een gescheiden dochter. Op het moment dat de ouders de enquête invulden (figuur 4), had de meerderheid

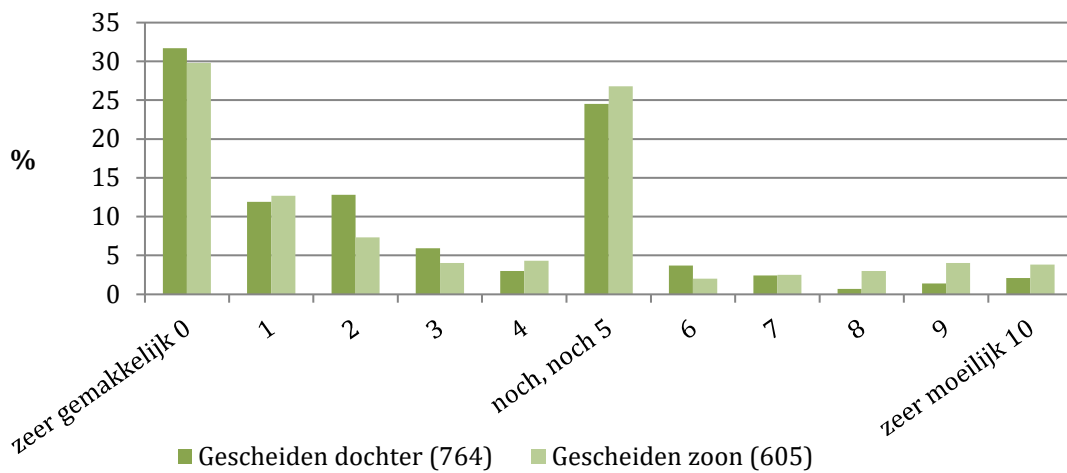
Figuur 5 combineert informatie uit beide vragen en geeft weer hoe moeilijk ouders het gemiddeld hadden met de echtscheiding van hun kind op het moment zelf, en op het moment van de survey volgens het aantal jaren die verstreken zijn sinds de echtscheiding. De lichte lijn verbindt de gemiddelde scores van de ouders met minstens één kleinkind uit het stukgelopen huwelijk, de donkere lijn staat voor de ouders die geen kleinkinderen hebben uit dat huwelijk. We zien dat ouders het gemiddeld genomen moeilijker hebben met de echtscheiding als er kleinkinderen bij betrokken zijn, zowel op het moment zelf als nadien, op het moment van de bevraging.

Figuur 3 De mate waarin ouders het destijds moeilijk hadden met de echtscheiding van hun zoon of dochter (%)

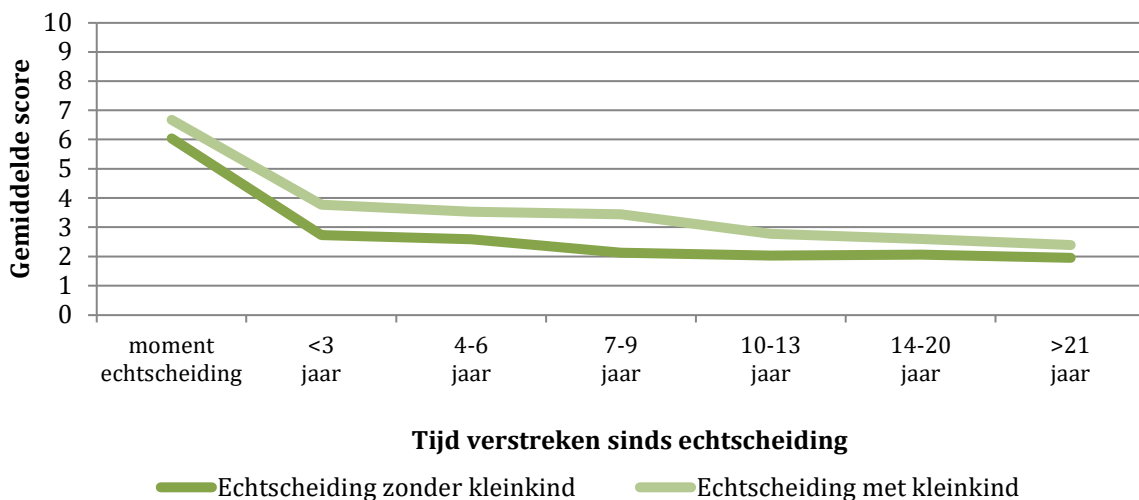

de echtscheiding van zoon of dochter al een plaats kunnen geven. Toch blijven kleine percentages ouders, vooral die van een gescheiden zoon, het moeilijk vinden.

Figuur 4 De mate waarin ouders het op het moment van de survey moeilijk hebben met de echtscheiding van hun zoon of dochter (%)

Figuur 5 De mate waarin ouders het moeilijk hebben met de echtscheiding van hun kind op het moment van de echtscheiding en op het moment van de survey, naar de aanwezigheid van kleinkinderen in het stukgelopen huwelijk (gemiddelde score)

3.3 STEUN AAN Zoon OF DOCHTER TIJDENS DE ECHTSCHIEDING

De ondervraagde ouders konden aangeven hoe vaak zij hun kind bij verschillende zaken steunden toen hij of zij en de ex-partner definitief apart gingen wonen:

- door te luisteren naar hem/haar in een persoonlijk gesprek;
- bij zijn/haar praktische zaken (klusjes, vervoer, administratie,...);
- bij zijn/haar huishoudelijke taken (poetsen, strijken, boodschappen doen, tuinonderhoud,...);
- door waardevolle goederen of geld aan hem/haar te geven;

- bij de zorg voor mijn kleinkind(eren).

Figuur 6 schetst telkens het percentage ouders dat antwoordde een bepaald type steun verleend te hebben, afzonderlijk voor gescheiden zoons en dochters.

Een groot deel van de deelnemende ouders gaf aan hun zoon of dochter op één of meerdere manieren gesteund te hebben. Meer dan 90 percent bood een luisterend oor, meer dan 40 percent zorgde al dan niet tijdelijk voor onderdak. In de gevallen waar kinderen aanwezig waren in het gebroken huwelijk, hielp ongeveer 70 percent van de ouders bij de zorg voor de kleinkinderen.

Tabel 2 Lineaire regressie van de mate waarin ouders het moeilijk hadden met de echtscheiding van hun zoon of dochter, destijds en op het moment van de survey

	Op moment echtscheiding		Op moment survey	
Constante	5,09	***	3,55	***
Eigenschappen ouder				
Vrouw	0,12		-0,30	
Leeftijd	0,03		-0,02	
Ooit gescheiden	-0,70	*	-0,29	
Woont met partner	0,17		-0,19	
Opleidingsniveau (ref.=laag)				
midden	0,34		-0,39	*
hoog	-0,13		-0,18	
Slechte gezondheid	-0,26		0,25	
Eigenschappen gescheiden kind				
Dochter	-0,36	*	-0,39	*
Kleinkinderen	0,36		0,73	***
Leeftijd	-0,01		0,05	*
Jaren sinds scheiding	-0,03		-0,09	***
N	1181		1178	
R ² (aangepast)	0,01		0,06	

Bron: Scheiding in Vlaanderen, 2009-2010

*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001

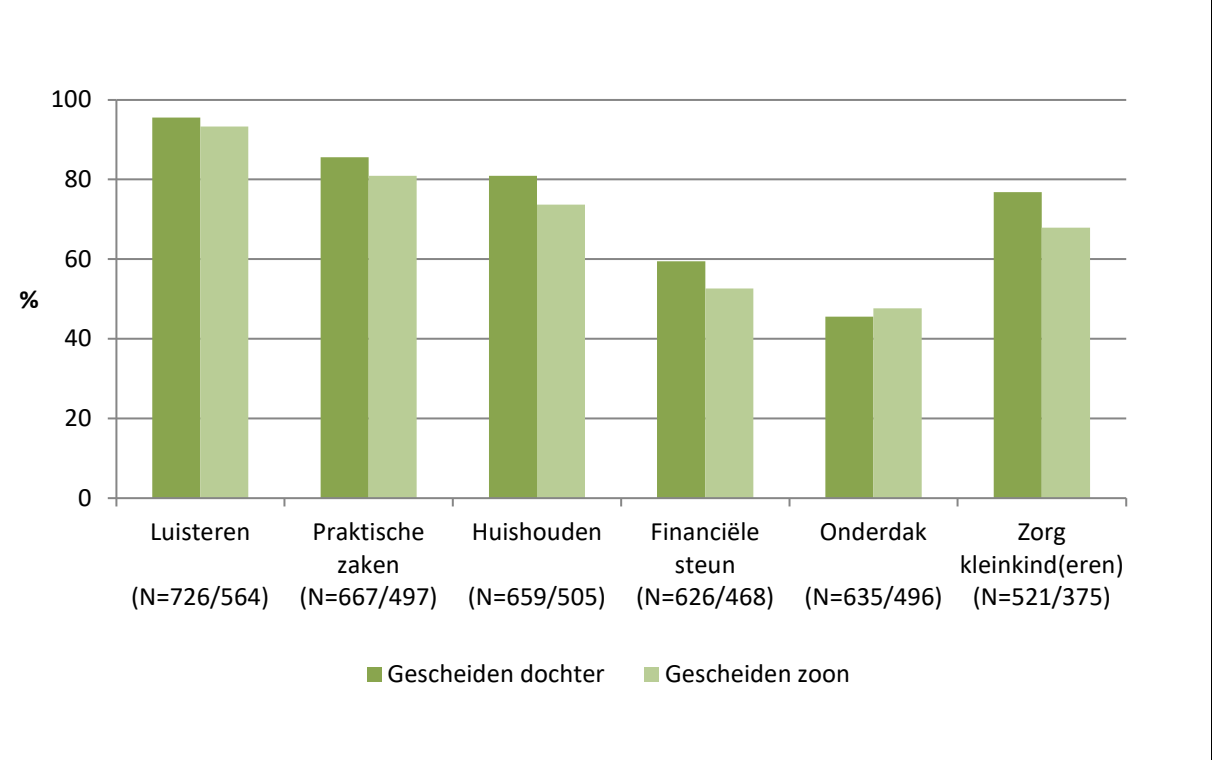
- door onderdak te bieden aan hem/haar;

We deden ook multivariate regressies waarin we rekening houden met verschillende andere factoren die kunnen samenhangen met het al dan niet geven van steun. De resultaten hiervan worden weergegeven in tabel 3. Wat luisteren, hulp bij praktische zaken, hulp in het huishouden en zorg voor de kleinkinderen betreft, keken we daarenboven ook naar de frequentie waarin steun verleend werd (zie tabel 4). De belangrijkste resultaten bespreken we hieronder.

Het zijn vooral vrouwen die hun zoon of dochter een luisterend oor boden tijdens diens echtscheiding. Zij deden dat bovendien ook meer frequent. Het geslacht van het gescheiden kind en de aanwezigheid van kleinkinderen blijken hier geen verschil te sorteren. Ook wat hulp bij het huishouden betreft, sprongen vrouwen iets meer bij dan mannen tijdens de echtscheiding

van hun kind, en deden ze dat ook op frequentere basis. Ouders gaven minder huishoudelijk hulp aan een gescheiden dochter dan aan een gescheiden zoon, tenzij er kleinkinderen in het spel zijn. Na een scheiding verblijven kinderen in de meeste gevallen (het grootste deel van de tijd) bij hun moeder. Dat is wellicht ook de reden waarom ouders vooral onderdak bieden aan gescheiden zoons zonder kinderen. Voor het geven van financiële steun en hulp bij praktische zaken zoals klusjes of vervoer zien we geen significante verschillen naar geslacht of de aanwezigheid van kinderen. Wat nog opvalt: ouders die zelf gescheiden zijn, gaven over de hele lijn minder hulp aan hun zoon of dochter tijdens diens echtscheiding.

Figuur 6 Verschillende vormen van steun die ouders hun gescheiden zoon of dochter gaven in de periode dat die apart ging wonen, naar geslacht gescheiden kind (%)

Tabel 3 Logistische regressie van het al dan niet verlenen van steun aan gescheiden zoon of dochter in de periode dat die apart ging wonen (odds ratio en significantieniveau)

	Luisteren		Praktische zaken		Huishouden	
Constante	105,66	**	288,04	***	49,05	***
Eigenschappen ouder						
Vrouw	1,79	*	0,75		1,34	
Leeftijd	0,98		0,97		0,96	**
Ooit gescheiden	0,73		0,56	*	0,46	**
Woont met partner	1,78		1,23		1,29	
Opleidingsniveau (ref.=laag)						
midden	1,93		1,53		1,00	
hoog	3,60	*	1,50		1,09	
Slechte gezondheid	0,45		0,44	*	0,50	*
Eigenschappen gescheiden kind						
Dochter	1,23		1,28		0,49	*
Kleinkinderen	1,36		1,44		0,98	
Dochter * kleinkinderen	1,09		0,98		1,86	
Leeftijd	0,96		0,94	*	0,99	
Jaren sinds scheiding	0,99		1,02		1,02	
N	1123		1013		1018	
Nagelkerke R	0,08		0,11		0,07	
(vervolg)						
	Financiële steun		Onderdak		Zorg klein-kind(eren)	
Constante	22,43	***	23,75	***	1140,45	***
Eigenschappen ouder						
Vrouw	0,92		1,08		1,55	
Leeftijd	0,95	**	1,00		1,01	
Ooit gescheiden	0,76		0,93		0,27	***
Woont met partner	0,99		1,02		1,25	
Opleidingsniveau (ref.=laag)						
midden	1,33		1,09		2,13	*
hoog	1,18		1,55	*	2,38	*
Slechte gezondheid	1,28		0,84		0,53	
Eigenschappen gescheiden kind						
Dochter	1,03		1,21		1,32	
Kleinkinderen	1,43		1,31			
Dochter * kleinkinderen	1,28		0,54	*		
Leeftijd	1,00		0,92	***	0,85	***
Jaren sinds scheiding	1,01		1,06	***	1,11	***
N	956		985		783	
Nagelkerke R	0,06		0,10		0,18	

Bron: Scheiding in Vlaanderen, 2009-2010

*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001

Als er kleinkinderen bij de echtscheiding betrokken zijn, zien we dat voornamelijk vrouwen

(en dus grootmoeders) hulp verleenden bij de zorg voor hen. Vrouwen deden dat ook op regelmatigere basis dan mannen. Ouders met een hogere leeftijd en ouders die zelf gescheiden zijn gaven minder hulp. Verder tonen onze gegevens dat er meer bijgesprongen werd als de echtscheiding al langer achter de rug ligt en het volwassen kind jonger is, en de kleinkinderen dus wellicht jonger waren op het moment dat hun ouders uit elkaar gingen. Gescheiden dochters konden op meer hulp rekenen dan gescheiden zonen, vermoedelijk omdat kinderen bij een echtscheiding in het gros van de gevallen (grotendeels) bij hun moeder verblijven. Enkele extra analyses (niet in tabel), waarin we rekening houden met de verblijfsregeling van één geselecteerd kind uit het stuk-

ouders hielpen hun gescheiden dochter vooral als het geselecteerde kleinkind bij haar bleef na de echtscheiding. Indien er echter gekozen werd voor verblijfsco-ouderschap of voor een vadersverblijf, konden gescheiden zonen op meer hulp van hun ouders rekenen dan gescheiden dochters.

4 BESLUIT

In deze paper onderzochten we hoe ouders ermee omgaan als hun zoon of dochter een echtscheiding heeft doorgemaakt. Hiervoor baseerden we ons op de antwoorden van de meer dan 1300 ouders met een gescheiden volwassen

Tabel 4 Lineaire regressie van de frequentie van steun aan gescheiden zoon of dochter in de periode dat die apart ging wonen (regressiecoëfficiënt en significantieniveau)

	Luisteren		Praktische zaken		Huishouden		Zorg klein-kind(eren)	
Constante	7,50	***	8,32	***	7,23	***	9,28	***
Eigenschappen ouder								
Vrouw	0,50	***	-0,05		0,41	**	0,33	*
Leeftijd	-0,02	*	-0,03	*	-0,04	**	-0,03	*
Ooit gescheiden	-0,56	**	-0,63	**	-0,76	**	-1,10	***
Woont met partner	0,04		0,25		0,14		0,15	
Opleidingsniveau (ref.=laag)								
midden	0,10		0,10		0,07		-0,06	
hoog	0,12		-0,05		-0,13		-0,06	
Slechte gezondheid	-0,21		-0,72	**	-0,27		-0,63	*
Eigenschappen gescheiden kind								
Dochter	0,11		-0,08		-1,02	***	0,50	***
Kleinkinderen	0,14		0,08		-0,24			
Dochter * kleinkinderen	0,12		0,46		0,69	*		
Leeftijd	-0,04	**	-0,06	**	-0,03		-0,08	**
Jaren sinds scheiding	0,01		0,04	**	0,04	**	0,07	***
N	1123		1013		1018		783	
R ² (aangepast)	0,07		0,09		0,06		0,15	

Bron: Scheiding in Vlaanderen, 2009-2010

*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001

gelopen huwelijk, bevestigen ons vermoeden:

kind die deelnamen aan de studie 'Scheiding in

Vlaanderen'. Zij werden in eerdere studies rond echtscheiding vaak over het hoofd gezien.

De resultaten maken duidelijk dat de impact van een echtscheiding verder reikt dan ex-partners en hun kinderen. Een behoorlijk aantal ouders geeft toe het destijds heel moeilijk gehad te hebben met de echtscheiding van hun kind. In de meeste gevallen lijkt tijd wel vele wonden te helen. Toch hebben sommige ouders het er ook vele jaren na de echtscheiding nog moeilijk mee. Dat blijkt nog méér het geval te zijn als het om een gescheiden zoon gaat en als er kleinkinderen bij de echtscheiding betrokken waren.

Wellicht heeft dit onder andere te maken met het feit dat de meerderheid van de kinderen vooral bij hun moeder verblijven na een echtscheiding, waardoor heel wat grootouders de kinderen van hun zonen na scheiding minder zien.

Op het moment van de echtscheiding vond een meerderheid van de ouders dat dit het beste was voor zijn of haar kind gegeven de omstandigheden, maar een vijfde van de ouders keurde de echtscheiding helemaal af, en een derde van de ouders ondernam pogingen tot verzoening tussen zijn kind en diens ex-partner, vooral als er kleinkinderen aanwezig waren in het stukgelopen huwelijk. Terwijl ongeveer de helft van de grootouders vond dat een echtscheiding in de gegeven omstandigheden het beste was voor de kleinkinderen, maakt bijna de helft van de grootouders zich ook zorgen over de nadelen van de echtscheiding voor de kleinkinderen. Het valt op dat meer grootouders van vaderskant dan grootouders van moederskant hun bezorgdheid over de kleinkinderen uitten, misschien omdat de band tussen vaders en kinderen het meest onder druk komt na een echtscheiding.

Het is dan ook belangrijk dat (groot)ouders aangepaste informatie kunnen vinden over de scheiding van hun volwassen kind en ergens terecht kunnen met hun zorgen, vragen en twijfels. Terwijl er voor ex-partners en hun kinderen tegenwoordig wel wat informatie en zorg voorhanden is, tasten hun ouders vaak in het duister. Zij kunnen nochtans belangrijke steunfiguren zijn voor hun kinderen en kleinkinderen, zeker in de moeilijke periode die een echtscheiding met zich meebrengt. Een overgrote meerderheid van de ouders in dit onderzoek ondersteunde de zoon of dochter in de periode dat die uit elkaar ging met zijn of haar ex-echtgeno(o)t(e). Ouders bieden vooral emotionele steun en hulp bij het huishouden en de zorg voor kleinkinderen. Maar meer dan de helft van de ouders van een gescheiden kind gaf ook financiële hulp, en meer dan 40 procent voorzag zijn zoon of dochter op een bepaald moment van een dak boven het hoofd.

Tenslotte willen we nog even stilstaan bij een belangrijke methodologische beperking van dit onderzoek. Door het multi-actordesign van de SiV-studie kunnen we namelijk verwachten dat onze steekproef van ouders vertekend is. Eerst werden de adressen van de ouders gevraagd aan hun zoon of dochter, waarna de ouders een vragenlijst toegestuurd kregen over diens echtscheiding. De ouders die een slechte relatie, of helemaal geen contact meer hebben met hun gescheiden zoon of dochter, mogelijks omwille van de echtscheiding, zullen dus naar alle waarschijnlijkheid ondervertegenwoordigd zijn in deze studie. Daar moeten we rekening mee houden bij de interpretatie van bovenstaande resultaten: wellicht schetsen onze bevindingen een optimistischer beeld dan de werkelijkheid is. Bovendien kunnen we enkel uitspraken doen voor ouders wiens kind officieel uit de echt gescheiden is, en niet over ouders waar-

van zoon of dochter uit elkaar ging na een samenwonenrelatie, een situatie die steeds meer voorkomt.

5 REFERENTIES

- Amato, P. R. (2000), The consequences of divorce for adults and children, *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269-1287.
- Bridges, L. J., Roe, A. E. C., Dunn, J., & O'Connor, T. G. (2007), Children's perspectives on their relationships with grandparents following parental separation: A longitudinal study, *Social Development*, 16(3), 539-554.
- Butler, I., Scanlan, L., Robinson, M., Douglas, G., & Murch, M. (2002), Children's involvement in their parents' divorce: Implications for practice, *Children & Society*, 16(2), 89-102.
- Coall, D. A., & Hertwig, R. (2011), Grandparental investment, *Current Directions in Psychological Science*, 20(2), 93-98.
- Cooney, T. M., & Smith, L. A. (1996), Young adults' relations with grandparents following recent parental divorce, *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 51(2), 91-95.
- Creasey, G. L. (1993), The association between divorce and late adolescent grandchildren's relations with grandparents, *Journal of Youth and Adolescence*, 22(5), 513-529.
- Crosnoe, R., & Elder Jr, G. H. (2002), Life course transitions, the generational stake, and grandparent-grandchild relationships, *Journal of Marriage and Family*, 64(4), 1089-1096.
- Ferguson, N. (2004), Grandparenting in divorced families. Bristol: The Policy Press.
- Henderson, C. E., Hayslip, B., Sanders, L. M., & Loudon, L. (2009), Grandmother-grandchild relationship quality predicts psychological adjustment among youth from divorced families, *Journal of Family Issues*, 30(9), 1245-1264.
- Jappens, M., Wijckmans, B., & Van Bavel, J. (2011), Contact en relaties met vrienden en familie. In D. Mortelmans, I. Pastels, P. Bracke, K. Matthijs, J. Van Bavel, & C. Van Peer (Eds.), *Scheiding in Vlaanderen* (pp. 283-304). Leuven: Acco.
- Jappens, M. & Van Bavel, J. (2012a), Echtscheiding en contacten tussen kleinkinderen en grootouders, *Tijdschrift voor Sociologie*, 33 (3-4), 296-328.
- Jappens, M. & Van Bavel, J. (2012b), Contact tussen kleinkinderen en grootouders na echtscheiding, *Relaties en Nieuwe Gezinnen*, 2(6), 1-24.
- Jappens, M. & Van Bavel, J. (2013), Grootouders én kleinkinderen over contact na echtscheiding, *Relaties en Nieuwe Gezinnen*, 3(7), 1-24.

- Lussier, G., Deater-Deckard, K., Dunn, J., & Davies, L. (2002), Support across two generations: Children's closeness to grandparents following parental divorce and remarriage, *Journal of Family Psychology*, 16(3), 363.
- Mahne, K. & Huxhold, O. (2012), Social contact between grandparents and older grandchildren: a three-generation perspective, pp. 225-246 in S. Arber & V. Timonen (eds.), *Contemporary grandparenting. Changing family relationships in global contexts*. Bristol: The Policy Press.
- Mortelmans, D, Pasteels, I, Bracke, P, Matthijs, K, Van Bavel, J, & Van Peer, C. (2011), *Scheiding in Vlaanderen*. Leuven: Acco.
- Robinson, M., Scanlan, L, & Butler, I. (2009), 'It feels normal that other people are split up but not your mum and dad': Divorce through the eyes of children, pp. 325-40 in G. Bentley & R. Mace (eds.), *Substitute parents. Biological and social perspectives on alloparenting in human societies*. New York: Berghahn Books.
- Szinovacz, M. E. (1998), Grandparents today: A demographic profile, *The Gerontologist*, 38(1), 37-52.
- Van Rossem, T., Jappens, M., Theunis, L. & Van Bavel, J. (2014), Frequenter contact met ouders bij volwassen mannen en vrouwen na echtscheiding. *Relaties en Nieuwe Gezinnen*, 4(3), 1-23.

6 BIJLAGE

Hieronder geven we een overzicht van de achtergrondvariabelen die we gebruiken in de multivariate analyses in deze paper, en hoe ze gemeten en geconstrueerd werden. Tabel 5 bundelt de beschrijvende kenmerken van deze variabelen samen.

Kenmerken ouder – In de eerste plaats controleren we voor de leeftijd en het geslacht van de ouder. We nemen een variabele op die aanduidt of de ouder ooit wettelijk gescheiden is, en een volgende die aangeeft of de respondent samenwoont met een partner (al dan niet gehuwd). Om het opleidingsniveau van de ouder te bepalen werd met 16 antwoordmogelijkheden gepeild naar het hoogst behaalde diploma. Die werden teruggebracht tot drie categorieën: laag, medium en hoog. Er werd naar de algemene gezondheidstoestand van de ouder gepeild met vijf categorieën, van zeer goed tot zeer slecht. Op basis daarvan nemen we een dummy-variabele op die aangeeft of de ouder een slechte tot zeer slechte subjectieve gezondheid heeft.

Kenmerken volwassen kind – We nemen de leeftijd en het geslacht van het gescheiden volwassen kind op. We controleren voor de duur in jaren sinds de echtscheiding, en voor het al dan niet aanwezig zijn van kinderen uit het gebroken huwelijk.

Tabel 5 beschrijvende kenmerken van de achtergrondvariabelen opgenomen in de multivariate analyses

	N	%	Min	Max	Gem	SD
Eigenschappen ouder						
Geslacht						
• vrouw	871	65,4				
• man (ref.)	461	34,6				
Leeftijd	1397		49	94	71,4	8,5
Scheiding						
• ooit gescheiden	154	11,1				
• nooit gescheiden (ref.)	1234	88,9				
Partnerstatus						
• woont met partner	877	62,8				
• woont zonder partner (ref.)	520	37,2				
Opleidingsniveau						
• hoog	170	12,6				
• medium	309	22,9				
• laag (ref.)	872	64,5				
Subjectieve gezondheid						
• slechte gezondheid	64	4,7				
• redelijke of goede gezondheid (ref.)	1309	95,3				
Eigenschappen gescheiden kind						
Geslacht						
• vrouw	780	55,8				
• man (ref.)	617	44,2				
Aanwezigheid kleinkinderen						
• wel kleinkinderen	1024	73,3				
• geen kleinkinderen (ref.)	373	26,7				
Leeftijd	1397		21	74	43,9	6,8
Jaren sinds echtscheiding	1361		0	40	10,2	6,4

ENGLISH ABSTRACT

Based on the answers of more than 1300 respondents in the study 'Divorce in Flanders', we investigate how parents cope with the divorce of their son or daughter. Results clearly imply that the impact of a divorce reaches beyond divorcing ex-partners and their children. Most parents provided their son or daughter with emotional, practical as well as financial support during the divorce. A majority of parents agreed that the divorce was the best solution in the given circumstances, but some totally disapproved of the divorce or tried to reconcile. If there were grandchildren involved, especially paternal grandparents considered divorce was detrimental for them. A lot of parents struggled with their child's divorce. This got better with time, but for some parents it was still difficult many years later, especially if it concerned the divorce of a son and if there were grandchildren in the dissolved marriage.

Keywords: Divorce – parents – grandparents – grandchildren